

İŞKENCE VE DİĞER KÖTÜ MUAMELE MAĞDURLARI VE TANIKLARLA GÖRÜŞME KILAVUZU

Mart 2025

OMCT hakkında:

İşkenceye Karşı Dünya Örgütü (OMCT), işkenceyi sona erdirmek, cezasızlıkla mücadele etmek ve dünyanın dört bir yanındaki insan hakları savunucularını korumak için SOS-İşkence Ağını oluşturan yaklaşık 200 üye kuruluşla birlikte çalışmaktadır. Birlikte, 90'dan fazla ülkede aktif olarak işkenceye karşı çıkan en büyük küresel grubu oluşturuyoruz. Yerel seslerin duyulmasına yardımcı olarak, sahadaki partnerlerimizi destekliyor ve mağdurlara¹ doğrudan destek sağlıyoruz. Uluslararası sekretaryamız Cenevre'de olup Brüksel ve Tunus'ta da ofislerimiz bulunmaktadır.

OMCT Uluslararası Sekreteryası Cenevre, İsviçre

Tel: +41 22 809 49 39

omct@omct.org

www.omct.org

Kılavuz Hakkında:

İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalanlarla derinlemesine görüşme yapılmasına ilişkin bu kılavuz, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu (İstanbul Protokolü), OHCHR İnsan Hakları İzleme Kılavuzu ve uluslararası insan hakları ve insancıl hukuk ile uyumludur.

Doğu Avrupa ve Orta Asya bölgesinde işkence ve diğer kötü muamele biçimlerinin etkili bir şekilde belgelenmesini sağlamak için yerel sosyo-politik ve kültürel bağlam dikkate alınarak geliştirilmiştir. Yazarlar, sivil toplum kuruluşlarının cezai soruşturma ya da kovuşturma yürütmekle görevli olmadıklarını ve ulusal ya da uluslararası savcı ve müfettişlerin çalışmalarının yerini alamayacaklarını kabul etmektedirler. Bu metodolojinin amacı, veri toplama sürecini geliştirmek ve belgelenmiş kanıtların kalitesini ve güvenilirliğini artırmak için sivil toplum kuruluşlarına pratik bir araç olarak hizmet etmektir. Bu tür kanıtların kalitesinin güçlendirilmesi, bu ciddi suçların etkili bir şekilde soruşturulması ve kovuşturulmasında ulusal ve uluslararası hesap verebilirlik mekanizmalarının desteklenmesi açısından hayati önem taşımaktadır.

Yazarlar: Maryia Kvitsinskaya, Eugenia Andreyuk, Helena Solà.

Düzenleme: François Loncke, Evindar Başboğa, Marie Salphati.

Çeviri : Evindar Başboğa, Naz Okçal.

ISBN: 978-2-88894-103-3

Telif Hakkı © OMCT 2025. Sadece eğitim ve savunuculuk amacıyla izinsiz çoğaltılabilir. Bu yayından alıntılanan veya uyarlanan her türlü materyal, kaynağın tam bir alıntısını içermelidir. Diğer her türlü kullanım için lütfen omct@omct.org adresine yazılı bir talep gönderin.

¹ Bu dokümanda hayatta kalan ve mağdur terimleri eş anlamlı olarak kullanılmıştır.

İçindekiler

I. Görüşme için hazırlık	4
A. Genel ilkeler	4
B. İlk temas	5
C. Onam Formu.....	5
II. Protestolar sırasında polis şiddeti: Dokümantasyonun incelikleri	5
A. Protestonun genel ortamı.....	5
B. Gerginliği azaltma yöntemleri.....	6
C. Güç ve silah kullanımı.....	6
D. Tutuklamalar ve sevkler.....	7
E. İlgili kolluk kuvvetlerinin kimliklerinin saptanması.....	7
F. Medya çalışanları, gözlemciler ve sağlık çalışanlarının katılımı	8
III. Standart Sorular.....	8
A. Kişisel veriler	8
B. İşkence, cinsel şiddet veya diğer kötü muamelenin zamanı ve yeri	9
C. İşkence/Kötü Muamele ve Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet (CTCDŞ) yöntemleri.....	9
D. İşkence, CTCDŞ ve Kötü Muamele için Öne Sürülen Amaçlar ve Gerekçeler	11
E. Failler	12
F. Doğurduğu Sonuçlar	13
G. Üçüncü taraflar ve kolektif mağdurlar	14
H. İddia edilen suçlar için soruşturma ve hesap verebilirlik.....	14
IV. İlgili ihlaller	14
A. Keyfi gözetim.....	14
B. Yargısız infazlar	15
V. Görüşme sonu	16
Ek I. İşkence ve CTCDŞ yöntemleri.....	17
Ek II. Bir mağdur/tanık neden tanıklıkta bulunmayı kabul etmelidir?	19

I. Görüşme için hazırlık

Görüşme gerçekleştirilmeden önce görüşmeci aşağıdaki yönergeler hakkında bilgilendirilmeli ve bunlara aşına olmalıdır. Mümkünse, görüşmenin dikkat dağıtıcı unsurlar olmadan gerçekleştirilebileceği sessiz ve güvenli bir yer seçin. Görüşülen kişinin rahat olduğundan, suya erişimi olduğundan ve düzgün bir şekilde oturduğundan emin olun. Mutlak öncelik, görüşme yapılan kişiye zarar vermekten, kişiyi tehlikeye atmaktan veya yeniden travmatize etmekten kaçınmaktır.

A. Genel ilkeler

- **Hayatta kalanın yaşadıklarına dair anlatımı:** Kendilerine veya sevdiklerinin maruz kaldıklarına dair deneyimlerini kendi hızlarında ve tercih ettikleri sırayla ve mümkün olduğunca ayrıntılı olarak paylaşmalarına olanak tanıyın. Görüşmeye önce açık uçlu sorularla başlayın (örneğin, "*Bana ne olduğunu anlatabilir misiniz?*"), ardından açıklayıcı sorularla (örneğin, "*Bana ... hakkında daha fazla bilgi verebilir misiniz?*") veya spesifik sorularla (örneğin, "*Asker/polis hangi üniformayı giyiyordu?*") kapsamı daraltın.
- **Görüşmenin ses kaydını veya metin dökümünü bilgisayar üzerinde muhafaza edin** (bilgisayar vasıtasıyla kayıt tutulması durumunda, yedek olarak ses kaydı da alınabilir). **Not: Bilgisayarda metin kaydının tutulması önceliklidir;** çünkü bu yöntem, ek açıklama veya ayrıntı gerektiren bölümlerin anında belirlenmesine imkân tanır. Ses ve metin kayıtlarının her ikisi de, mümkünse şifrelenmiş şekilde, parola korumalı dosya ve sunucularda saklanmalıdır.
- **Hayatta kalanın kronolojiyi ‘atlayarak’ anlatması ve bu nedenle sizin için anlatının belirsiz hale gelmesi halinde, olayların sırasını netleştirmeye çalışın.** Yaşananların açık ve tutarlı bir şekilde anlaşılabilmesi için tarih ve saat bilgileri, olayların gerçekleştiği tüm yerler ve failerin tanımları anlatıda yer almalıdır. Ancak, her zaman kesin olarak ayrıntılandırılmış ve tamamen mantıklı bir anlatı sunmanın mümkün olmayabileceğini göz önünde bulundurun. Eğer yaşananlar karmaşık ise veya kişi için önce kronolojik sıralamayı oluşturmak daha kolay ise, önce zaman çizelgesini belirleyin (kesin yerler, tarihler ve saatler) ve bunu tamamladıktan sonra hayatta kalanı olayların ayrıntılarını anlatmaya teşvik edin.
- **Ayrıntıların açıklığa kavuşturulması:** Eğer hayatta kalan aşağıdaki sorularda yer alan herhangi bir konudan bahsetmediyse veya bu konular görüşme sırasında ele alınmadıysa, bu hususları açıklayıcı sorular yöneltin. Açıklığa kavuşturulması gereken sorular aşağıda listelenmiştir. Hayatta kalan kişi bu soruları yanıtlamak istemiyorsa ya da yanıtlayacak durumda değilse ısrar etmeyin, ancak bu durumu rapora not edin.

B. İlk temas

Kendinizi ve kuruluşunuzu tanıttın, görüşmenin amacını, kimlerin dahil olacağını, nerede ve nasıl gerçekleştirileceğini açıkla. İfadelerini nasıl belgeleyeceğinizi açıkla (elle yazarak kayıt, bilgisayar vasıtasıyla kayıt veya ses kaydı). Verilerin nasıl kullanılacağını ve güvende tutulacağını açıkla. Ad soyad, yaş, konum veya başka herhangi bir tanımlayıcı bilgiyi hariç tutarak anonim kalma seçeneğini sun. Anonim kalmayı tercih etmeleri halinde, görüşülen kişinin kimliğini belirlenebilir kılan bilgiler toplanmayacak veya transkriptlerden çıkarılacaktır. Herhangi bir noktada kendilerini rahatsız veya kötü hissederlerse, görüşmenin durdurulabileceğini veya başka bir tarihe ertelenebileceğini vurgula. Görüşmeden *istedikleri* zaman çekilebileceklerini belirt. **Dokümantasyonun ana ilkesi "zarar vermemektir"**.

C. Onam Formu

Görüşülen kişiden Veri Onam Formu imzalamasını isteyin ve neye onay vereceğini seçmesine izin verin:

- Kişisel veriler aktarılmadan veya yayınlamadan verilerin analitik olarak işlenmesi. Bu sağlanan bilgileri işlememize olanak tanır. Onay verilmemesi halinde kişi ile iletişim sonlandırılır.
- Yerel insan hakları örgütlerinin yanı sıra uluslararası sivil toplum örgütleri ve hükümetler arası örgütlerin kişisel verilerin aktarılmasıyla ilgili durum hakkında bilgilendirilmesi, ancak bunun yayınlanmaması. Bu, kişisel veriler içeren bilgilerin yayınlama hakkı olmaksızın yerel ve uluslararası örgütlere aktarılmasına izin verir.
- Kişisel verilerin aktarılmasıyla ilgili olarak görüşülen kişi adına uluslararası kuruluşlara şikayette bulunulması. Görüşülen kişi bu tür durumlarda Devletin neredeyse her zaman şikayetten haberdar edileceğini anlamalıdır.
- İnternet kaynaklarında ve medyada yayın. Görüşülen kişinin adı kamusal raporlarda, medya materyallerinde vb. yer alabilir.

II. Protestolar sırasında polis şiddeti: Dokümantasyona dair detaylar

A. Protestonun genel ortamı

- Protesto(lar) ne zaman (tarih ve saat) ve nerede gerçekleşti? Protestonun dinamiği neydi (ne kadar sürdü, kalabalık hareket etti mi, olaylar nasıl gelişti)?
- Toplantı spontane mi yoksa organize miydi?

- Hayatta kalan kaç katılımcıya tanık oldu (yaklaşık olarak)? Protestocular barışçıl mı yoksa saldırgan mı davrandılar? Ne tür eylemlerde bulunuyorlardı? Herhangi bir sembol, pankart veya slogan kullanılıyor muydu?
- Provokatörler ya da saldırgan katılımcılar var mıydı? Ne tür eylemlerde bulundular? Bu saldırgan kişiler tek başlarına mı yoksa grup halinde mi hareket ediyorlardı? Eğer grup halindeyseler, organize olduklarını gösteren işaretler nelerdi?
- Olay yerinde bulunan devlet organlarının ve kolluk kuvvetlerinin genel tutumu ve tepkisi neydi?

B. Gerginliği azaltma yöntemleri

- Taraflardan herhangi biri tarafından gerilimi azaltmaya yönelik bir girişim oldu mu? Örneğin, kalabalığın güvenli şekilde hareket etmesini sağlamaya çalışmak, karşıt gruplar arasında tampon bölgeler oluşturmak, bariyer yerleştirmek veya gerilimin tırmanmasını veya hasarı önlemek amacıyla kolluk kuvvetlerinin stratejik şekilde konuşlandırmak gibi adımlar atıldı mı, ya da kolluk kuvvetleri taktiksel bir geri çekilme girişiminde bulundular mı?
- Eğer protestocular ve polis arasında sözlü etkileşimler olduysa, her iki tarafın da ne söylediğini mümkün olduğunca kelimesi kelimesine anlatın. Polisin genel tepkisi nasıldı?
- Eğer göstericiler dağıtıldıysa:
 - Dağıtmadan önce ne yaşandı (dağıtma için öne sürülen gerekçeler)? Protestoculardan dağılmaları talep edildi mi? Kuvvet kullanılacağı veya toplumsal olaylara müdahale araçlarının devreye sokulacağı yönünde bir uyarı yapıldı mı? Uyarı ile müdahale arasında ne kadar süre geçti?
 - Dağıtma işlemi tam olarak nasıl gerçekleşti? Güvenlik güçleri nasıl hareket etti ve kaç görevli müdahalede yer aldı?

C. Güç ve silah kullanımı

- **Önemli:** Şiddet olaylarının birden fazla ve bağlantılı konumda gerçekleşmesi halinde, söz konusu yerlerin harita üzerinde işaret edilmesi veya tanıklardan bu yerleri gösteren bir şema/taslak yapmalarının istenmesi tavsiye edilir.
- Kolluk kuvvetlerinin protestolara tepkisi ne oldu ve protestocularla nasıl etkileşime girdiler? Polis kimleri hedef aldı (cinsiyet, yaş, etnik köken ve kişisel yaklaşımı içeren diğer kriterleri dikkate alarak)? Tüm protestocular mı hedef alındı, aralarında rastgele yoldan geçenler de var mıydı ya da belirli gruplar özellikle hedef alındı mı (örneğin gazeteciler, sağlık çalışanları, insan hakları gözlemcileri)?
- Kolluk kuvvetleri tarafından kaç tane ve ne tür ekipman kullanıldı? Protestocularda karşı doğaçlama şiddet araçları kullanıldı mı? Kullanıldıysa, bu araçları ayrıntılı bir şekilde açıklayın.
 - Ses bombası kullanıldıysa: hangi mesafeden atıldılar? Nereye atıldılar (kalabalığa, ayaklara, gövdeye)?
 - Travmatik bir silah (öldürücü olmayan mühimmat kullanan, genellikle plastik/kauçuk mermi atan silah) kullanıldıysa: kullanılan silahın türü neydi?

Yaralanmalar vücudun hangi bölgelerinde gerçekleşti ve kim vuruldu? Bu silahlar gelişigüzel mi kullanıldı yoksa belirli kişiler mi hedef alındı? Mermiler hangi malzemeden yapılmıştı ve boyutları neydi?

- Tazyikli su kullanıldıysa: protestoculardan ne kadar uzaktaydılar? O sırada dışarda hava sıcaklığı neydi? Suya herhangi bir şey katılmış mıydı ve eğer evet ise hayatta kalan bu sonuca nasıl vardı?
- Göz yaşartıcı gaz kullanıldıysa: açık havada mı yoksa kapalı alanda mı püskürtüldü? Hangi mahallelerde püskürtüldü ve ne kadar kullanıldı? Bölgede kaç (yaklaşık) konut binası vardı?
- Eğer göstericiler dövüldüyse, nasıl saldırıya uğradılar? Nasıl dövüldüler (örneğin bir kişiye 10 kişi mi saldırdı yoksa bir kişiye bir kişi mi; kurbanlar düştü mü, yere mi yattı, kaçtı mı, direndi mi direnmedi mi, vb.)
- Protestoculara karşı güç ve silah kullanılırken protestocular kontrol altına alınmış ya da kuşatılmış mıydı?
- Protestocuların toplanma alanını güvenli bir şekilde terk etmeleri mümkün müydü?
- Mağdurlar ne tür yaralanmalara maruz kaldı? Protestocular ne tür sorgulamalara maruz kaldı? Protesto sırasında herhangi bir ölüme tanık olundu mu? Lütfen varsa görüşülen kişinin aldığı yaranın ayrıntılı bir betimlemesini ve dokümantasyonunu sağlayın.

D. Tutuklamalar ve nakiller

- Mağdurlar herhangi bir gözaltına tanık oldular mı? Kaç kişi gözaltına alındı?
- Şiddet sadece gözaltı sırasında mı yoksa gözaltından sonra mı kullanıldı? Eğer öyleyse, hangi aşamalarda (örneğin, nakil sırasında, gözaltında, tutuklulukta)?
- Mağdura karşı hangi suçlamalar yöneltildi ve hangi prosedürler uygulandı?

E. İlgili kolluk kuvvetlerinin tanımlanması

- İddia edilen şiddeti kim uyguladı: hangi özel birim vardı (asayiş, çevik kuvvet gibi diğer özel birimler, normal polis, vb.) ve hayatta kalan nasıl bu kanıya vardı? Herhangi bir rütbe işareti, amblem veya belirli mühimmat türü tespit edebildi mi?
- Memurlar açık ve bireysel tanımlayıcılar (rozetler, sicil numaraları, rütbe işaretleri, vb.) takıyor muydu yoksa kimliklerini gizliyor ve açıklamaktan kaçınıyorlar mıydı? Kimliklerini saklıyorlarsa, bu durum tüm memurlar için mi geçerliydi, yoksa bazıları tanımlanabiliyor muydu?
- İddialara konu olan birim amiri/komutanın ismi neydi (isim/telsiz kodu/unvanı)?
- Kimliğini belirleyici başka ayrıntılar var mı? İsimler, rütbeler, dış görünüş, boy, kilo gibi ayrıntılı fiziksel tanımlar (memurlar arasında yapılacak karşılaştırmalar yardımcı olabilir); ses, dil/şive, diğerlerinin ona nasıl hitap ettiği, saç stilleri, dövmeleler, doğum lekeleri; herhangi bir aşamada alkol veya uyuşturucu madde etkisi altında olup olmadıkları ve tanık olduklarını iddia ediyorsa, bu kanıya nasıl vardıkları? Saldırganlar sivil kıyafetliyse, kıyafetlerinin ayrıntılı bir tarifini de sağlayın.

F. Medya çalışanları, gözlemciler ve sağlık çalışanlarının katılımı

- İzleme görevlileri veya gözlemciler mevcut muydu? Biliniyorsa, yerel sivil toplum kuruluşlarından mı, uluslararası gözlemcilerden mi yoksa devletle ilişkili izleme mekanizmalarından mı olduklarını belirtin. Belirgin bir yelek giyiyor ya da akreditasyon taşıyorlar mıydı? Kazara mı saldırıya uğradılar yoksa kasıtlı olarak mı hedef alındılar? Ekipmanlarına zarar verildi mi? Biliniyorsa, izlemeye devam etmek için güvenli bir alana geçmelerine izin verildi mi?
- Gazeteciler orada mıydı ve protestoyu görüntülemelerine izin verildi mi? İzin verildiyse, yelek giyiyor ya da akreditasyon taşıyorlar mıydı? Kazara mı saldırıya uğradılar yoksa kasıtlı olarak mı hedef alındılar? Ekipmanları zarar gördü mü? Biliniyorsa haber yapmaya devam etmek için güvenli bir alana geçmelerine izin verildi mi?
- Protestocular medyada nasıl tasvir edildi? Damgalayıcı söylemler yaygın mıydı?
- Sağlık çalışanlarının/birimlerinin protesto alanına ekip göndermesine izin verildi mi? Varmaları ne kadar sürdü? Yaralıları kurtarıırken herhangi bir engelle veya saldırıyla karşılaştılar mı?
- Hastalara hastanelerde nasıl davranıldı? Sağlık merkezlerinde de polis tarafından saldırıya uğradılar mı ya da korkutuldular mı?

III. Standart Sorular

A. Kişisel veriler

- Tam ad (kişilere kimliklerinin belirtilmemesi seçeneği sunulmalıdır)
- Doğum tarihi
- Cinsiyet ve cinsel yönelim (kişinin kendini rahat hissetmesi halinde)
- Vatandaşlık
- Etnik köken ve dini inançlar (kişinin kendini rahat hissetmesi halinde)
- Faaliyet türü/alanı (hayatta kalan kişinin doktor veya başka bir sağlık çalışanı, gazeteci ve insan hakları savunucusu, insan hakları gönüllüsü olup olmadığını not etmek özellikle önemlidir)
- İkamet yeri
- Güvenli iletişim bilgileri
- Yedek iletişim kişileri
- Kişi hangi sıfatla ifade veriyor (hayatta kalan, tanık, hayatta kalanın/mağdurun temsilcisi, gözlemci, gazeteci, vb.)
- Gözaltına alınmadan önceki fiziksel ve ruhsal sağlık durumu. Kronik hastalıklar, engellilik, hamilelik vb. var mı? Önceden geçirilmiş ciddi bir yaralanma? Ameliyat geçirmiş? Önceki psikolojik durum geçmişi? Gözaltı öncesi yaşanmış olan travmatik olaylar? Eğer gözaltı sırasında düzenli olarak alınması gereken ilaçlar varsa, hangi ilaçların, hangi rahatsızlık için ve ne sıklıkla alındığı belirtilmelidir.

B. İşkence, cinsel şiddet veya diğer kötü muamelenin zamanı ve yeri

- **Her bir olayın başlangıç ve bitiş tarihi ve tam saati (mümkünse):** Gözaltına alınan kişi uzun bir süre gözaltında tutulmuşsa, işkence ve kötü muamelelerin tarih, saat ve sürelerini belirlemeye çalışın. Gözaltına alınan kişi gözaltı yerleri dışında -gözaltı sırasında veya sonrasında ya da gözaltındayken herhangi bir noktada (örneğin, gözaltı merkezine götürülürken otobüste)- dövülmüşse, kişinin hatırlayabildiği kadarıyla tam veya yaklaşık zamanı kayıt altına almaya çalışın. **Unutmayın:** Gözaltı merkezleri dışında meydana gelen işkence, gözaltı dışı işkence anlamına gelir ve gözaltında işkence ile aynı şekilde belgelenmelidir.
- **Tam konum:** Sadece genel konumu değil, o konumdaki belirli alanı da netleştirin. *Örneğin, emniyet müdürlüğünün spor salonu, X şehrindeki X numaralı gözaltı merkezinin 2. katındaki hücre, özel bir aracın modeli/görünümü, belirli bir adresteki evin duvarının yanı vb.* Mağdur tam konumu belirleyemiyorsa, ondan yerle ilgili hatırladığı her şeyi; oraya giderken izlenen yolları ve gözaltına alındığı yerden ayrıldıktan sonra geçen süreyi tarif etmesini isteyin. **Unutmayın:** Özgürlükten mahrum bırakma için kullanılan resmi yerler sadece hapishaneleri ve gözaltı merkezlerini değil, aynı zamanda emniyet müdürlükleri ve özel nakil araçlarını da içerir. Hayatta kalan kişi resmi bir gözaltı yerinin dışında tutulduysa (örneğin sivil tesislerin bodrumları, çocuk kampları, spor kompleksleri, kamp alanları), bu alanların mümkün olduğunca ayrıntılı tariflerini alın. Gözaltı dışı işkence söz konusuysa, işkencenin gerçekleştiği dış mekanların tam konumunu belgeleyin.

C. İşkence/ Kötü Muamele ve Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet (CTCDŞ) yöntemleri

- İşkence, CTCDŞ veya kötü muamelenin nasıl gerçekleştiğine dair mümkün olduğunca ayrıntılı bir açıklama sağlayın.
- İşkence, CTCDŞ veya kötü muamele eylemlerinde kullanılan tüm araçları, cihazları ve yöntemleri belirtin.
- Sürelerini ve sıklıklarını belirtin (örneğin, belirli işkence eylemlerinin ne kadar sürdüğü, birkaç gün boyunca tekrarlanıp tekrarlanmadığı)
- Kullanılan her bir işkence yönteminin etkilediği anatomik konumu ve vücut bölgelerini tanımlayın.
- Hayatta kalan kişiye ve/veya yakınlarına yönelik zarar verme tehditlerinin söz konusu olduğu durumlarda:
 - Kullanılan her türlü dili, özellikle de etnik kökeni/uyruğu/siyasi veya diğer aidiyetleri aşağılayıcı dili belgeleyin.
 - Hayatta kalan kişiye sözkonusu tehditleri gerçek ve ciddi olarak algılayıp algılamadığını sorun.

Örnekler:

Kısıtlama araçlarının uzun süreli kullanımı ve pozisyonel işkence: Kullanılan hareketsizleştirme araçlarının, tutuldukları pozisyonun, hayatta kalanın acı hissettiği vücut bölgelerinin, bu pozisyonda tutuldukları sürenin ve vücudun herhangi bir yerinde şişme, kanama, morarma vb. söz konusu olup olmadığının ayrıntılı bir açıklamasını alın. Sonrasında fiziksel egzersiz yapmaya veya acıyı yoğunlaştırmak için belirli pozisyonlara girmeye zorlanıp zorlanmadıklarını belirtin. **Unutmayın:** uzun süreli ayakta durma bile belirli koşullar altında işkence anlamına gelebilir.

Elektrik şokları: Kullanılan cihaz veya aleti, elektriğin vücudun hangi bölgelerine uygulandığını, yaklaşık kaç kez elektrik verildiğini, süresini ve hayatta kalan tarafından algılanan şiddetini belirtin. Uygulama sırasında yaşanan hislerin ayrıntılı bir tanımını ekleyin.

Aşırı sıcaklığa maruz bırakılma: Süreyi, yaklaşık sıcaklığı, hayatta kalanın giysilerini ve işkenceden önce kıyafetlerini çıkarmaya zorlanıp zorlanmadığını belirtin. Hayatta kalan kişinin aşırı sıcaklık ya da soğuğa özel bir hassasiyeti olup olmadığını veya bu maruz bırakılma ile daha da kötüleşebilecek herhangi bir tıbbi durumu olup olmadığını not edin.

Asma: Kullanılan yöntemi ve araçları, hayatta kalanın pozisyonunu ve serbestçe nefes alıp alamadığını tarif edin. Mide bulantısı gibi diğer herhangi bir bedensel tepki olup olmadığından bahsedin.

Farklı Objelerle Dayak: Objenin türünü, vücudun hangi bölgelerine vurulduğunu, dayanın süresini ve şiddetini belirtin.

Cinsel şiddet: bkz. Ek I. Hayatta kalan kişiden bu yöntemlerden bir veya daha fazlasıyla karşılaşmış karşılaşılmadığı öğrenilmelidir.

Gözetli koşullarının tanımı:

- Hücre/odanın görünümü
- Hücrenin boyutu
- Havalandırma
- Sıcaklık
- Aydınlatma (gün içinde okuma ve çalışma için yeterli olmalı, ancak geceleri uyumayı kolaylaştırmak için kapatılmalı / kısılmalıdır)
- Pencereler (temiz hava ve gün ışığına izin verecek büyüklükte olmalıdır)
- İçme suyuna erişim
- Beslenme (porsiyonların kalitesi ve büyüklüğü, gıda dağıtım sıklığı)
- Yürüyüşlerin sıklığı ve süresi (standart: günde en az 1 saat)
- Hücre doluluğu (mahpus başına düşen metrekare, hücre başına düşen kişi sayısı, yatak mevcudiyeti)
- Yüksek ses veya müzik kullanımı

- Hücrelerdeki hijyen koşulları (uyuma yeri dahil) ve temel hijyen malzemelerine erişim ( rn. tuvalet, du ). Du a ne sıklıkla izin verildiğini, suyun sıcaklığını ve sabun veya diğer ihtiyaçların temini.
- Mahpusların ihbar ve ispiyonlamaya dair eğilimleri
- Hapishane personelinin davranışları ve ifadeleri
- Hücre hapsi ve diğer türde disiplin cezaları, bunların suçla orantılılı ı, cezanın gerekçeleri hakkında yapılan açıklama, savunma hakkının tanınıp tanınmadı ı da dahil olmak üzere
- Psikolojik baskı
- Tıbbi yardıma erişim, tıbbi personel olup olmadığı, personelin tıbbi yardım taleplerini nasıl kar ıladıkları ve ilaç gerekip gerekmediği/sağlanıp sa lanmadı ı dahil
- Bulaşıcı hastaların izolasyonu
- Mahpus kategorilerinin ayrılması (erkekler ve kadınlar, hüküm giymiş ve giymemi  bireyler, yetişkinler ve k    kler)
- Yabancı uyruklu kişilerin gözetimi (tercüman sağlanması, diplomatik ve konsolosluk kurumlarıyla irtibat)
- Hukuki desteğe erişim
- Dini ritüelleri gerçekleştirebilme ve dini uygulamalara erişim izni
- Kelepçe, pranga, zincir, göz ba ı gibi kısıtlayıcıların kullanımı ve eğer kullanıldıysa hangi koşullar altında kullanıldığı
- Şikayetler (mahpuslar içinde bulundukları koşullar hakkında şikayette bulunmaya çalıştılar mı,  alı madılarsa neden; idare/savcılık tarafından kabul edildiler mi; edildilerse yanıtlarının hızı ve etkinliği neydi)
- Nakil koşulları (postür, yiyecek ve suya erişim, havalandırma, tuvalet olanakları, uyuyabilme)

  ken e ve CTCDS  yöntemlerinin daha ayrıntılı bir listesi için Eke bakınız.

D.   ken e, CTCDS  ve Kötü Muamele için öne Sürülen Amaç ve Gerekçeler

- Hayatta kalan kişiye göre, neden kendisi veya üçüncü kişiler   ken eye maruz kalmıştır?
- Failler tarafından hangi gerekçe ya da amaç  ne sürülmüştür?
- Hayatta kalana göre hangi koşullar   ken eyi tetiklemi  veya artırmıştır? ( rne in, polisin hayatta kalanın telefonunda bazı fotoğraflar bulması; gözaltı merkezine yüksek rütbeli bir polisin gelmesi, vb.)
- Failler   kenceden hemen önce,   ken e sırasında veya   kenceden sonra neler söylemiştir?

- Hayatta kalan kişi işkenceden önce herhangi bir eylemde bulundu mu (örneğin, telefonunun kilidini açmayı reddetmek, nakil veya gözaltı esnasında başını eğik tutması emrine uymamak, tıbbi destek istemek)?
- Genellikle işkenceye neden olan ve işkencenin amacını açıklayan aşağıdaki durumlar ile, kişinin (kendi beyanıyla ya da etiketlenmesi ile) özdeşleşip özdeşleşmediğini belirleyin:
 - Profesyonel veya gönüllü faaliyet (örneğin, gazeteciler, yerel özyönetim temsilcileri, askeri personel, insani yardım gönüllüleri, vb.)
 - Siyasi görüşler (aktivist, protestocu)
 - Ulusal, etnik, dilsel veya dini aidiyet
 - Cinsel yönelim
 - Cinsiyet kimliği
 - Diğer özellikler: Anket süreci, standart olmayan gruplarla diğer ortak özellikleri ortaya çıkarabilir (örneğin, gayri resmi saç stiline sahip kişiler, dövme sahipleri, vb.)

E. Failler

Hayatta kalan işkence uygulayan güç/askeri yapıların temsilcilerini ve gözlemcilerini ayrıntılı olarak tarif etmesini isteyin:

- Soyadı/adı, telsiz kodları ve lakapları
- Hayatta kalan kişi anlamını bilmeseyse bile unvanlar, rütbe işaretleri ve her türlü nişan
- Üniforma rengi ve deseni, mühimmat
- Yüzlerinin açık mı maskeli mi olduğu
- İşkenceye doğrudan katılan veya işkence sırasında orada bulunan kişilerin sayıları
- Hayatta kalan kişi faillerin yüzlerini görmüşse, ayrıntılı tarifleri (göz rengi, saç rengi ve stili, yüz şekli, yaş, boy, ses, yara izleri, dövmeler ve diğer dikkat çekici özellikler, aksan, dil)
- Komuta: Hayatta kalan kişinin emirleri kimin verdiğini görüp görmediğini, duyup durmadığını veya komutanın kimde olduğunu tespit edip edemediğini ve bu kanıya nasıl vardığını mutlaka sorun. Bu kişileri ayrıntılı olarak tarif etmelerini de isteyin.

ÖNEMLİ:

- Hayatta kalan kişi belirli bir birimin, milliyetin, ülkenin veya bölgenin üyeleri tarafından işkence gördüğünü iddia ediyorsa, hayatta kalanın neden böyle bir kanıya vardığı sorulmalıdır.
- Özellikle farklı yerlerde birden fazla işkence/kötü muamele vakası yaşanmışsa, her bir vakanın faillerini belirttiğinizden emin olun, zira bu vakalara farklı kişiler veya birimler dahil olmuş olabilir.

F. Sonuçlar

Fiziksel yaralanmalar

- Hayatta kalanın gözle görülür bir yaralanması var mı ya da var mıydı (örn. çürükler, kesikler, çizikler, şişlikler)? Varsa, yaraları mümkün olduğunca ayrıntılı olarak tarif etmelerini isteyin (yer, boyut, derinlik, vb.)
- Herhangi bir kanama, kafa travması veya bilinç kaybı gerçekleşmiş miydi? Bilinç kaybına kafa travması, boğulma veya ağrı neden olmuş mudur?
- İşkenceden sonra hayatta kalan kişi ne durumdaydı? İşkenceden hemen sonra yürüyebiliyorlar mıydı? Tekrar yürümeleri ne kadar sürdü? Bir CTCDS mağduru ne kadar süre sonra acı çekmeden idrar/dışkı yapabildi/ regl olabildi?
- Hayatta kalan kişi başka herhangi bir fiziksel ağrı veya rahatsızlık yaşadı mı veya yaşıyor mu? (örn. ayak/el bileği burkulması veya baş ağrısı). Ayrıntılı bir açıklama yapın.
- Yaralanmalar hayatta kalanın hayatını etkiledi mi (örneğin, oturma, uzanma, kolunu kaldırma, idrar yapma, seks yapma, çalışma, spor yapma)?
- Hayatta kalan kişi gözaltı sırasında, serbest bırakıldıktan hemen sonra veya hali hazırda tıbbi yardım talep etti mi? Tıbbi ihtiyaçları karşılandı mı (örn. tedavi, muayene)? Hangi teşhisler konuldu?
- Hayatta kalan kişi serbest bırakıldıktan sonra kendisine adli tıp muayenesi yapıldı mı? Yapıldıysa kim tarafından yapıldı?

Hayatta kalandan tüm tıbbi belgelerin ve yaralanmalarıyla ilgili çekilen fotoğrafların kopyalarını, tarihleri ile birlikte vermesini isteyin. Hayatta kalan taburcu olduktan belirli bir süre sonra yeniden hastanede muayene veya tedavi edilmişse, bu belgelerin de kopyaları alınmalıdır.

Psikolojik etki

- Hayatta kalan kişiden mevcut psikolojik durumunu tarif etmesini isteyin.
- Hayatta kalan kişinin uyku ve yemek düzeni nasıl? Olaydan sonra normal yaşam tarzına (örn. çalışma, dinlenme, yemek yeme, uyuma, vb.) döndü mü?
- İlişkileri üzerindeki etkisi nedir? (aile, arkadaşlar, iş arkadaşları ile)
- Hayatta kalanı duygusal veya ruhsal açıdan rahatsız eden bir şey var mı?

Maddi sonuçlar: Mal veya geçim kaynağı kaybı da dahil olmak üzere her türlü maddi kayıp veya hasarı detaylandırın.

Yasal sonuçlar: Varsa hangi yasal süreçler başlatıldı? Herhangi bir prosedürel belge düzenlendi mi? Düzenlendiyse, hangi makamlar tarafından düzenlendi ve mağdur tarafından imzalandı mı?

G. Üçüncü taraflar ve kolektif mağdurlar

- Görüşmenin her aşamasında, hayatta kalan kişinin başka kişilerin işkence veya kötü muameleye uğradıklarını görüp görmediğini, duyup duymadığını kontrol edin.
- Hayatta kalanın buna kendi isteğiyle mi, zorla mı yoksa koşullar nedeniyle tesadüfen mi tanık olduğunu belirtin.
- Hayatta kalan kişiden tanık olduğu tüm olayları ayrıntılı olarak anlatmasını isteyin.
- Eğer kolektif mağdurlar (görüşme aşamasında kimlikleri tespit edilemeyen çok sayıda kişi) söz konusu ise, hayatta kalan kişiden gruptaki kişi sayısını tahmin etmesini, uygulanan işkence yöntemlerini tarif etmesini ve en çok acı çekenler için isim, görünüm, yaş, cinsiyet ve mümkünse ayırt edici özellikler gibi ayrıntıları vermesini isteyin).
- Hayatta kalan diğer kişiler arasında ciddi hastalıkları olan kişilerin veya diğer hassas grupların bulunup bulunmadığını ve ihtiyaç duymaları halinde kendilerine tıbbi yardım sağlanıp sağlanmadığını açıklığa kavuşturun.

H. Suç iddialarına yönelik soruşturma ve hesap verebilirlik

- Hayatta kalan kişinin mevcut ulusal ve uluslararası koruma mekanizmalarını kullanmayı planlayıp planlamadıklarını sorun (hangi mekanizmaların mevcut olduğunu açıklayın).
- Değilse, nedenini sorun ve cevaplarını kaydedin (örneğin, korku, sonuç alabileceğine inanmama).
- Eğer varsa, yapılan işlemlerin tekrarlanmasını önlemek için, daha önce neler yapıldığını açıklığa kavuşturun.
- Kuruluşunuzun ve partnerlerinizin hangi koruma mekanizmalarını sunabileceğini açıklayın.

IV. İlgili ihlaller

A. Keyfi gözetim

- Gözetim hangi koşullar altında gerçekleşti?
- Gözetim nerede ve ne zaman gerçekleşti? Hayatta kalan kişi gözetime alınmadan önce orada ne yapıyordu ve yanında kim vardı?
- Hayatta kalanı kim gözetime aldı (örneğin, hangi kuvvet, birim veya belirli kişiler-adlar, soyadlar)? Sivil kıyafetliyse ayrıntılı bir tarif de verin.
- Gözetime alan yetkililer ne söyledi? Gözetime alınan kişinin statüsünü, haklarını ve gözetim gerekçelerini açıkladılar mı?
- Gözetim nedenleri: öne sürülen resmi gerekçeler ve gerçek nedenler nelerdi?
- Gözetimden önce "yasa dışı" eylemlerin durdurulması için bir uyarı yapıldı mı?

- Hayatta kalan kişi gözaltı sırasında dayığa maruz bırakıldı mı? Özel araçlar kullanıldı mı (örneğin kelepçe)?
- Hayatta kalan kişi gözaltı sırasında aşağılandı mı veya hakarete uğradı mı?
- Akrabalar veya avukat gözaltı hakkında bilgilendirildi mi? Yoksa polis akrabaları ya da avukatı bilgilendirdi mi?
- Gözaltı sırasında kişisel eşyalar alındı mı? Eğer alındıysa, bu işlem usulüne uygun mu yapıldı?
- Nakil sırasında ne kadar süre geçirildi ve hayatta kalan tam olarak nereye ve ne zaman götürüldü? Nakil sırasında mağdura nasıl muamele edildi?
- Bir kimlik doğrulama prosedürü uygulandı mı (örneğin, kişisel verilerin kaydedilmesi, parmak izi alma, fotoğraf çekme)?
- Herhangi bir şey imzalanması istendi mi?
- Gözaltının hukuki olup olmadığı mahkeme tarafından incelendi mi? (duruşma ne zaman ve nerede yapıldı; hakim, avukat ve savcı kimdi?)

B. Yargısız infazlar

- Ölüm hangi koşullar altında gerçekleşti? Görüşülen kişi bunu nereden biliyor?
- Ölüme neyin sebep olduğunu düşünüyor? Ölüm kasıtlı cinayetten mi tıbbi yardım sağlanmamasından mı kaynaklandı? Bu kanıya nasıl vardılar?
- Kurbanı en son ne zaman, nerede ve kim canlı olarak gördü ve hangi koşullar altında gördü?
- Cinayete tanık olan var mı?
- Kurbanın ailesi ölümü ne kadar çabuk öğrendi ve nereden öğrendi?
- Ölüm/cinayet gerçeği gizlendi mi? Eğer öyleyse, ne kadar süreyle?
- Ölümle bağlantılı olarak bir ceza davası başlatıldı mı?
- Bağımsız bir adli tıp muayenesi yapıldı mı ve ölüm nedenine ilişkin belgeler var mı? (varsa, kopyaları veya fotoğrafları edinilmelidir)
- Yakınlarına cenazeyi görme ve kendi istedikleri gibi defnetme imkanı verildi mi? Verilmediyse, bunu kim veya hangi durum engelledi?
- Vücutta belirgin yaralar veya işkence izleri var mıydı? Lütfen ayrıntılı bir açıklama yapınız.
- Şikayetler yapıldı mı, eğer yapıldıysa nereye yapıldı ve devlet yetkililerinden ne yanıt alındı?
- Aynı olayda hayatta kalan veya öldürülen başka kişiler var mıydı?

Görüşmeden sonra, kurbanın yakınlarının fiziksel ve psikolojik durumunu ayrıca tanımlayın. Not: Öldürme koşulları ve devlet tarafından gerçekleştirilen müteakip eylemler (örneğin ölümün inkarı, cenazenin teslim edilmemesi, medyada kasıtlı olarak yanıltıcı bilgi verilmesi, vb.) Bu nedenle, bu kişilerin durumlarının da ayrıca tanımlanması elzemdir.

V. Görüşme sonu

- Çok ayrıntılı bir görüşmeden sonra bile hayatta kalanın eklemek istediği başka bir şey olup olmadığını sorun.
- Zaman ayırdıkları ve işbirliği yaptıkları için hayatta kalana teşekkür edin. Nasıl hissettiklerini, yardıma ihtiyaçları olup olmadığını sorun, kuruluşunuz ve partnerleriniz tarafından ne tür destekler sunulabileceğini açıklayın, sonraki adımları netleştirin, iletişim bilgilerinizi bırakın.

²Ek I. İşkence ve CTCDS yöntemleri

- Yumruklama, tekmeleme, tokat atma, kırbaçlama, elektrikli tel veya copla vurma veya yere düşürme gibi künt travmalar.
- Askıya alma, uzuvların gerilmesi, uzun süreli hareketsiz bırakma veya belirli pozisyonların zorla sürdürülmesini içeren pozisyonel işkence.
- Sigara, sıcak aletler, kaynar sıvı veya herhangi bir yakıcı madde ile yanıklara neden olmak.
- Elektroşok.
- “Islak” (örneğin suyla boğma) ve “kuru” (örneğin plastik poşetle) yöntemlerle, baş aşağı suya batırma, havasız ortamda tutma ya da kimyasallarla müdahale etme gibi yollarla nefessiz bırakma.
- Parmaklara güçlü bir darbe veya kalça veya sırtta yaralanmalara neden olacak ağır silindirik bir nesnenin kullanılması gibi yollarla ezilme.
- Bıçak yaraları, ateşli silah yaraları, tırnak altına iğne sokulması gibi delici yaralanmalara neden olma.
- Yaralara veya vücut boşluklarına dahil olmak üzere tuz, acı biber, benzin vb. kimyasal maddelerin uygulanması.
- Parmakların veya uzuvların veya üreme organlarının ezilmesi veya travmatik olarak çıkarılması.
- Parmakların veya uzuvların veya üreme organlarının ampüte edilmesi, organların cerrahi olarak çıkarılması.
- Toksik dozlarda yatıştırıcı, nöroleptik veya paralitik ilaçlar veya diğer maddeler kullanılarak yapılan farmakolojik işkence.
- Sınırlı alan veya aşırı kalabalık hücreler, hücre hapsi, sağlıksız koşullar, tuvaletlere erişimin olmaması, düzensiz öğünler veya kontamine olmuş yiyecek ve su, aşırı sıcaklıklara maruz kalma, mahremiyetten mahrum bırakma, zorla çıplaklık gibi gözaltı koşulları.
- Sesler, ışık, zaman hissi, izolasyon, aydınlatmanın manipülasyonu gibi normal duyuşal uyarımdan yoksun bırakma.
- Normal süreli uyku, yemek, su, tuvalete erişim, kişisel hijyen, fiziksel hareket, tıbbi bakım, sosyal temaslar gibi fizyolojik ihtiyaçları karşılama yeteneğinden yoksunluk.
- Dış dünya ile temastan yoksun bırakılma.
- Sözlü tacizle aşağılama, aşağılayıcı eylemlere zorlama (örn. cinsel eylemler)
- Ölüm, aile üyelerine zarar verme, sürekli işkence, hapis vb. tehditleri.
- Sahte infaz, CTCDS veya işkence.
- Köpek, kedi, sıçan veya akrep gibi hayvanlarla saldırılar.
- Bireyin iradesini bastıran, çaresizlik duyguları uyandıran veya bir kişi ihanet etmeye zorlandığında veya belirsiz durumlara yerleştirildiğinde veya çelişkili mesajlar aldığıda kullanılan psikolojik yöntemler.
- Bireyin dini inançlarına aykırı davranmaya zorlanması (örneğin, Müslümanların domuz eti yemeye zorlanması), işkence veya diğer şiddet eylemleri yoluyla başkalarına zarar vermeye zorlanması, mülke zarar vermeye zorlanması, ihanete zorlanması ve bunun sonucunda başkalarının riske girmesi gibi davranışsal şiddet.

² Bu listede yer alanlarla sınırlı değildir.

- Başkalarına yapılan işkenceye, CTCDS'ye, kötü muameleye tanık olmaya zorlama.

Cinsel şiddet biçimleri:

- Bir vücut parçasının veya nesnenin vajinal, oral veya anal penetrasyonu dahil olmak üzere tecavüz.
- Herhangi bir şekilde tecavüz veya diğer cinsel saldırı tehditleri ve girişimleri.
- Kadınların, erkeklerin veya diğer cinsiyetlerin cinsel veya üreme organlarının genital sakatlanması.
- Erkek genital mutilasyonu veya amputasyonu veya genital organlara yönelik diğer şiddet türleri (örn. elektrik verme).
- Cinsel kölelik.
- Cinsel organlara elektrik şoku verilmesi veya meme uçlarının, penisin, testislerin sıkılması veya cinsel organlara veya üreme organlarına yönelik diğer şiddetli eylemler.
- Cinsel şiddete tanık olmaya zorlama.
- Başkalarıyla (failler, aile üyeleri, diğer tutuklular) zorla cinsel faaliyetler (örn. oral seks, okşama, cinsel ilişki).
- Zorla fahişelik.
- Zorla hamilelik.
- Zorla kısırlaştırma ve zorla kürtaj.
- Karşı cinsten bir kişi tarafından veya karşı cinsten kişilerin huzurunda yapılması halinde, soyunmaya nezaret etmek de dahil olmak üzere zorla teşhir.
- Hayatta kalan kişinin karşı cinsten kişiler tarafından "gizlice izlenmesi" durumunda gönüllü olarak soyunması (örneğin, duşta).

Ek II. Bir mağdur/tanık neden tanıklıkta bulunmayı kabul etmelidir?

- Dünyanın kendi olayı hakkındaki gerçeği bilmesini sağlamak için.
- Suç/ihlal için hesap verebilirlik ve telafi sağlamak.
- Uluslararası yetkin kuruluşların raporları bireysel şikayetleri, bireysel şikayetler de raporları güçlendirir. Yetkin raporlardaki doğru dokümantasyon ve olgulara dayalı kayıtlar kümülatif bir etkiye sahiptir
- Yeterince ayrıntılı olmayan veya çelişkili kanıtlar, gerçeklerin ortaya konması için uluslararası düzeyde kabul edilebilir veya etkili olmayabilir.